

WETENSCHAPPELIJKE TIJDINGEN

REDACTIE EN BEHEER

« Huize Mac Leod »

St Pietersnieuwstr. 98, Gent

ORGAAN VAN DE VEREENIGING VOOR WETENSCHAP

Telefoon: Gent 123.22. — Postrekening: Vereniging voor Wetenschap, Maatschappij zonder winstbejag, Gent. Nr. 4302.78.

Bankverbinding: Kredietbank voor Handel en Nijverheid.

Abonnementsprijs per jaar: Voor leden van een der Vlaamse Wetenschappelijke Congressen: Binneland: 20 fr.; Rijksnederland: fl. 2.; andere landen: 40 fr. — Voor niet-congresleden: Binnenland: 40 fr.; Rijksnederland fl. 4.; andere landen 60 fr.

JAARGANG 5

JANUARI 1940

NUMMER 1

Inhoud, o. m.

Goossenaerts, Dr. J.: Ter inleiding	1	Schamelhout, Dr. G.: Europa te oud om nog oorlog te voeren	18	stud. med. L. Libbrecht	41
De Waele, Prof. Dr. F. J.: De Markt te Korinthe	4	Bellefroid, Prof. Dr. P.: Van onzijdigheid tot oorlog	20	Prof. Daels	42
De Vries, Prof. Dr. J.: Stand van het Ned. Volkskunde-Onderzoek	9	Olbrechts, Prof. Dr. F.: Stijl en Sub-stijl in de plastic der Ba-Luba (Belg. Kongo) — De « Kabila »-stijl	22	Prof. Heymans	47
Visser, Piet: Muziekgeschiedenis en Middeleeuwen	12	Prijsvragen	30	Prof. Verschaffel 70 jaar	53
Valkhoff, Prof. Dr. M.: De Romaanse filologie op Nederlands taalgebied	16	Prof. Heymans-hulde, met o.m. de toespraken van: Dr. A. van Driessche	35	Sterfgevallen: Dr. Pintelon	55
		Prof. Dr. Libbrecht	39	Dr. Conradie	56
				Prof. Legueu	57
				Apoth. Daels	58
				Vakwoorden	58
				In dank ontvangen	59
				Van alles wat	60
				Allerlei	63
				Bericht	64

Ter inleiding

In de aula van 's Rijks Universiteit te Gent werden naast het wapen van haar koninklijke stichter, de beeltenissen van twaalf beroemde Nederlanders aangebracht: zes uit het Noorden, zes uit het Zuiden. Symbolischer kan het niet.

Zoals de natuur één is, zo is de wereldwetenschap één. A fortiori is ze van Groningen tot in Gent één. Want bij de eenheid van wezen komt hier de eenheid van vorm: de taal, die in het onderwijs, en bovendien in zoveel leer-, vak- en andere boeken en tijdschriften gebruikt wordt. Geen nuancering staat dat in de weg; nuancering zet alleen nog wat méér frisheid, losheid en leven bij.

Het lag dan ook voor de hand dat, indien hier een wetenschappelijke beweging ontstond, ze niet in laatste instantie voeling zou zoeken met alle gewesten van hetzelfde taalgebied, en het zou niet te verantwoorden zijn geweest, hadde men minder voor wetenschap dan voor letterkunde naar passende eendracht en vereniging gezocht. Want bij letterkunde spelen ook het meer individuele gemoed en elks verbeelding een belangrijke rol; er kan en zal daar verschil zijn tussen stad en buiten, Oost en West, eeuw en eeuw. Niet zo bij wetenschap.

Het is een feit dat *het Zuiden* gouden tijden beleefde lang vóór de « Gouden Eeuw » geboren werd — heel de geschiedenis van de Middeleeuwen, en niet het minst het nieuwe, grote werk over onze Middeleeuwse Letteren door P. Van Mierlo, getuigt daar luide van —; wel is de « Gouden Eeuw » zelf er niet geweest zonder velerhande en voortreffelijke medewerking uit het Zuiden. Sedertdien is echter in *Rijksnederland* een stevige traditie geschapen. Naar de taal is de Universiteit er Nederlands sedert een eeuw, zeker langer naar de geest; in Vlaanderen

waren onze, door eigen initiatief in het leven geroepen en gehouden Wetenschappelijke Congressen, tot vóór enkele jaren onze éنية Nederlandse Universiteit in actie. En er zijn acht miljoen Rijksnederlanders, ongerekend degenen die zich in de Oost en elders evenmin onbetuigd laten, tegen vier à vijf miljoen Vlamingen. Dat *Rijksnederland* dan ook in het bezit was, en is, van een méér verfijnde, eigen burgerlijke beschaving en een rijker wetenschappelijk leven — niemand van ons zal het lichtvaardig betwisten.

Dat *wist Mac Leod* van toen hij in 1897 — de tijd van « Van Nu en Straks », van Gezelle's *Rijmsnoer*, van de Belgische « Gelijkheidswet », en van het eerste verslag over de vernederlandsing van 's Rijks Universiteit te Gent — het allereerste Wetenschappelijk Congres (voor Natuur- en Geneeskunde) in het leven riep, dat in Vlaanderen ooit gehouden is door middel van eigen taal. Dat *ondervonden* telkens weer de velen die hier in het Zuiden kennis namen van Nederlandse wetenschappelijke werken, of die vooral op de in het Zuiden immer talrijker en omvangrijker Kongressen het genoegen hadden naar Nederlandse geleerden te kunnen luisteren.

Dat het Zuiden intussen verrassende vorderingen heeft gemaakt, dat het Noorden tans al evenzeer het Zuiden begint te achten als het Zuiden de kultuur en de beschaving in het Noorden op haar waarde blijft schatten, dat we, indien we onder deze tijdsomstandigheden niet al te zeer te lijden krijgen, samen een werkelijk mooie toekomst tegemoet kunnen gaan — het zal voor niemand, die ogen heeft voor wat hier omgaat, en onbevangen oordeelt, een ogenblik aan twijfel onderhevig zijn.

Zodan, terwijl bij de nabuur een « Instituut voor wetenschappelijk Onderzoek » wordt opgericht onder voorzitterschap van de Minister van Bewape-

FORUM

ANTOON VRINTS

DE VLAAMSE ONDERWIJSRAAD ZET DE DEUR WAGENWIJD OPEN VOOR DE VERENGELING VAN HET HOGER ONDERWIJS

De Raad Hoger Onderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) heeft op 14 februari 2017 een 'Advies taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs' geformuleerd om de discussie over het taalregeling te verdiepen.¹ Doel is om uiteindelijk tot een voldragen taalbeleid voor het Vlaamse hoger onderwijs te kunnen komen. Dat is inderdaad noodzakelijk want een beleid die naam waardig bestaat op dit moment niet. Een paar jaren geleden werd de taalregeling voor het hoger onderwijs gevoelig versoepeld. Sinds 2012 kunnen op bachelorniveau 30 van de 180 studiepunten in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven. Op masterniveau kan een opleiding sindsdien volledig in een andere taal aangeboden worden, op voorwaarde dat er ergens in Vlaanderen een (overwegend) Nederlandstalig equivalent van diezelfde opleiding wordt gedoceerd. Sinds die wijziging is er op het terrein vooral een sluipend proces van verengelsing waarneembaar. Zonder dat er sprake is geweest van enig betekenisvol debat verliest het Nederlands sindsdien jaar na jaar terrein aan de Vlaamse hogescholen en universiteiten.² De afgelopen jaren deed de VLOR niettemin al herhaaldelijk oproepen om de zogenaamd 'stroeve' taalregeling verder te versoepelen. Het 'ideale taalbeleid' dat ons nu door de VLOR voorgespiegeld wordt, mikt op een nieuw evenwicht tussen zorg voor het Nederlands en Engelstalige internationale ambities.

< In januari 1940 blikt WT terug op een halve eeuw strijd voor de vernederlandsing van de wetenschapsbeoefening en van het hoger onderwijs. Het kon toen nog opkijken naar Nederland. Vandaag neemt Nederland het voortouw van de verengelsing. [ADV N, VY101]

— 1 <http://www.vlor.be/advies/advies-over-taalbeleid-hoger-onderwijs>.

2 G. Deneckere & R. Mantels, Geen haan die er naar kraait: August Vermeylen en de verengelsing van het hoger onderwijs, in: *Ons Erfdeel*, jg. 54, 2010, nr. 1, pp. 4–13.

Vraag is echter of het advies tot dergelijk evenwicht leidt. De VLOR wil naar eigen zeggen het Nederlandse scenario van de massale verengelsing van het hoger onderwijs vermijden (60% van alle universitaire opleidingen in Nederland worden thans uitsluitend in het Engels aangeboden) en wijdt lovenswaardige passages aan het belang van het Nederlands als onderwijs- en bestuurstaal. Het advies sluit echter af met een aantal aanbevelingen die, als ze doorgevoerd werden, een snelle verengelsing naar Nederlands model zouden stimuleren: het maximum aandeel anderstalige vakken in 'Nederlandstalige' bachelors wordt opgetrokken van 18,33% naar 50% van de opleidingsonderdelen, de keuze voor de instructietaal voor de masters wordt volledig vrijgelaten op een paar uitzonderingen om culturele en sociale redenen na, de verplichting om een Nederlandstalig equivalent aan te bieden voor een Engelstalige opleiding vervalt, de taalvereisten voor niet-Nederlandstalige docenten worden afgezwakt. Dat alles is dan nog een minimumscenario: in het voorkeursscenario zouden instellingen de volledige taalvrijheid krijgen mits inachtneming van een aantal kwaliteitsvereisten. Met andere woorden: de huidige taalregeling moet weg, met name omdat ze teveel 'planlast' zou veroorzaken. De instellingen zijn volgens de VLOR zelf best in staat te bepalen in welke taal een opleiding gegeven moet worden en zullen niet massaal gaan verengelsen. Immers, de huidige cijfers zouden bewijzen dat de Vlaamse instellingen zeker niet overhaast tot verengelsing overgaan: in 2015 werden 10 anderstalige initiële bacheloropleidingen georganiseerd op een totaal van 541 en 98 anderstalige initiële masteropleidingen op een totaal van 454. Deze cijfers dekken echter zeker niet de totale verengelsingsdynamiek. In tal van 'Nederlandstalige' opleidingen neemt het aandeel Engelstalige vakken hand over hand toe. De universiteiten gaven onlangs zelf te kennen dat een aantal Nederlandstalige opleidingen helemaal niet bestaan: met die zogenaamde 'spookopleidingen' ontwijken ze de decretale verplichting een Nederlands equivalent voor een Engelstalige opleiding te voorzien.³ Ten gronde bewijzen deze cijfers ook helemaal niet dat de Vlaamse instellingen niet nog veel sterker zouden gaan verengelsen, mocht de decretale bescherming van het Nederlands uitgehold worden.

Wie de wettelijke status van het Nederlands in het hoger onderwijs verzwakt, zal juist onvermijdelijk verengelsing oogsten. Waarom is dat het geval? Hoe komt het dat alle verzekeringen van bewindsvoerders dat het wel niet zo'n vaart zal lopen, en het Nederlands (en ook andere talen) zich naast het Engels zal handhaven, woorden in de wind zijn? Dat heeft alles te maken met de ongelijke machtsverhoudingen tussen talen, zo leert gezaghebbend taalsociologisch onderzoek (dat tussen twee haakjes nauwelijks gebruikt werd bij de redactie van dit rapport).⁴ Wie al eens een gesprek tussen negen Nederlandstaligen en een Engelstalige

— 3 S. Grymonprez & S. Thys, Universiteiten omzeilen Vlaamse taalwetten, in: *Veto*, 28.11.2016. <http://www.veto.be/artikel/universiteiten-omzeilen-vlaamse-taalwetten>.

4 A. de Swaan, *Woorden van de wereld. Het mondiale talenstelsel*, Amsterdam, 2002.

heeft gevoerd, begrijpt onmiddellijk hoe dat werkt. Geconfronteerd met de krachtigste taal ter wereld, het Engels, zal zelfs een middelgrote taal als het Nederlands altijd het onderspit delven. Het wereldtalensysteem is immers sterk hiërarchisch geordend, en als de mondiale *lingua franca* van het moment, heeft het Engels daarin een veel 'centralere' positie dan het Nederlands. Daardoor beheersen Nederlandstaligen veel vaker het Engels dan omgekeerd. Mensen leren immers talen van beneden naar boven in de pikorde: als mensen de moeite nemen een vreemde taal te leren, zullen ze doorgaans kiezen voor een taal die hoger staat in de taalhiërarchie. Nederlandstaligen leren veel vaker Engels dan Baskisch, omdat ze er veel meer brood in zien. Een instelling of een opleiding die zogenaamd 'tweetalig' wordt, zal wegens het verschil in 'centraliteit' tussen het Nederlands en het Engels de facto snel verengelsen. Om communicatie mogelijk te maken met Nederlandsonkundige studenten en docenten, zal men 'beleefdheidshalve' doorgaans overgaan op het Engels. Die situatie is vergelijkbaar met de toestand in de zogenaamd tweetalige Brusselse gemeentescholen van weleer waar het Nederlands eenvoudigweg door het centralere Frans weggedrukt werd. Enkel door de creatie van een netwerk van eentalig Nederlandstalige scholen, keerde die trend en begon het Nederlandstalige onderwijs in Brussel aan zijn gestage opmars. Hetzelfde gold zeker ook voor het hoger onderwijs. Zolang het taalgebruik in die instellingen zogenaamd 'vrij' was, maakte het Nederlands geen enkele kans tegen het centralere Frans. Het is maar door dwingende wettelijke regelingen dat een bloeiende Nederlandstalige academische cultuur in België is kunnen ontstaan. *WT* heeft daar, zoals bekend, meer dan zijn steentje toe bijgedragen.

Daar komt nog bij dat de ongelijke taalhiërarchie ervoor zorgt dat talen een ongelijke status krijgen. Dat het Engels nu allerwegen 'cool' bevonden wordt, heeft niets te maken met de intrinsieke kwaliteiten van die taal, maar alles met haar positie bovenaan in de pikorde van talen. Mensen verlenen meer status aan hoger gesitueerde talen, en lager gesitueerde talen worden met minderwaardigheid verbonden. Nederlandstaligen zullen het hoger gesitueerde Engels vaak ervaren als 'modern' of 'prestigieus', terwijl de lager gesitueerde dialecten als 'folkloristisch' of 'plat' worden gezien. Net omdat talen een uiteenlopende statuswaarde hebben, vormen het zulke geschikte mechanismen van sociale distinctie.⁵ Je kunt taal heel goed gebruiken om je te onderscheiden van anderen. Denk aan het Vlaanderen van weleer waar de elites zich met het Frans wensten te onderscheiden van de 'vulgaire' volkstaal van de massa. Dit mechanisme speelt niet enkel tussen talen, maar ook tussen verschillende taalcodes binnen eenzelfde taal, denk bijvoorbeeld aan de vermeende superioriteit van het elitaire Algemeen Beschaafd Nederlands ten opzichte van de 'boerse' of 'platte' dialecten.

— 5 P. Bourdieu, *La distinction. Critique social du jugement*, Paris, 1979, p. 390; P. Burke, *Languages and communities in early modern Europe*, Cambridge, 2004, pp. 7 en 29-32.

Vandaag gaat van het Engels een gelijkaardige aantrekkingskracht uit als van het Frans in het negentiende-eeuwse België. Dit is in het bijzonder het geval in het academische milieu gezien de functie van het Engels als wetenschappelijke *lingua franca* en gezien het prestige van de Angelsaksische universiteiten. Uit prestige-overwegingen zullen instellingen en individuele academici dan ook met hun voeten stemmen en kiezen voor het Engels, zelfs als er in geen mijlen of wegen anderstalige studenten te bekennen zijn. De Thomas More Hogeschool voert zo op dit eigenste ogenblik campagne onder Vlaamse scholieren met de slogan *Expect more*. Het Nederlands dat is toch maar 'provinciaal' in vergelijking met het 'universele' Engels, dat is duidelijk de gedachtegang. Net als in het verleden in relatie tot het Frans, gaat men geloven dat de 'sterkere' taal ook intrinsiek de 'betere' taal is. Louise Fresco, voorzitter van de raad van bestuur van Wageningen University and Research (sic), stelde zo recent dat het Engels rijker was dan alle andere talen en veel genuanceerder of geraffineerder dan het 'directe' Nederlands.⁶ In opvolging van de 'franskiljons' van weleer, duiken in het academische milieu nu dergelijke 'engelskiljons' op, vol adoratie voor de vermeende superioriteit van de Engelse taal.

Verengelsing hoeft niet eens een officieel beleidsdoel te zijn om werkelijkheid te worden. Naarmate de taalregeling 'versoepeld' wordt, de taalmarkt gedereguleerd wordt, zal wegens het prestigeverschil het Engels het Nederlands in snel tempo wegdrukken. Niet alleen zullen ambitieuze academische instellingen en individuen uit distinctieve overwegingen overstappen op het Engels (bijvoorbeeld zoals ook de VLOR zelf aangeeft om te stijgen in de internationale, door Angelsaksische instellingen gedomineerde *rankings*), ook academici en instellingen die daar eigenlijk niet voor te vinden zijn, zullen snel volgen, bevreesd om een concurrentieel nadeel te ondervinden, in de strijd om mensen en middelen. Het betreft dus een klassiek dilemma van collectieve actie. De onderlinge concurrentie tussen de Vlaamse universiteiten verklaart bijvoorbeeld dat als één opleiding aan één universiteit verengelst, de druk op de anderen vergroot om hetzelfde te doen, met als gevolg dat bijvoorbeeld nagenoeg alle masters ingenieurswetenschappen aan alle Vlaamse universiteiten verengelst zijn. Een gelijkaardige dynamiek begint ook in andere vakgebieden te spelen, zoals bij de politieke wetenschappen.

Versoepeling van de taalregeling leidt dus niet tot 'meertaligheid' zoals ons door beleidsvoerders voorgehouden wordt, ze leidt tot verengelsing. Ook andere talen, zelfs wereldtalen, als het Frans en het Duits kunnen niet op tegen het centra-

— 6 L. Fresco, Wij kunnen nog wat leren van de Engelse taal, in: NRC, 06.09.2016. <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/06/engels-een-lesje-in-rang-en-stand-4159637-a1520022>. Zie voor een snijdende reactie Rik Smits, Nederlanders, dweep toch niet zo met dat Engels, Vrij Nederland, 12.09.2016. <https://www.vn.nl/nederlanders-dweep-toch-niet-zo-met-dat-engels/>.

lere Engels. In het geval van het hoger onderwijs in Vlaanderen en Nederland verzwakt de verengelsing de meertaligheid. Terwijl er vanouds van werd uitgegaan dat Vlaamse en Nederlandse intellectuelen in de dop drie à vier talen (Nederlands, Engels, Frans en/of Duits) op zijn minst passief beheersten, holt de verengelsing die traditionele meertaligheid van Vlamingen en Nederlanders uit. In Nederlandstalige opleidingsonderdelen worden teksten in twee tot vier talen gelezen, in verengelste vakken enkel nog Engelse teksten. Wie meertaligheid nastreeft, moet onderwijs in het Nederlands organiseren én bijvoorbeeld met gerichte taalcursussen de traditionele meertaligheid van de Vlaamse intellectuelen versterken.

Wie pleit voor een verdere 'versoepeling' van de taalregeling voor het hoger onderwijs, pleit de facto voor een snelle verengelsing van het hoger onderwijs, dat maken inzichten uit de taalsociologie heel duidelijk. Is het vermijden van wat 'planlast' dat waard? Natuurlijk kunnen een aantal gespecialiseerde masteropleidingen voor een internationaal publiek in het Engels worden aangeboden, maar dat is vandaag al in ruime mate het geval. Een algemene deregulering van het taalgebruik, het overlaten aan de vrije markt, zal niet leiden tot 'meertaligheid', maar tot de overwinning van de sterkste marktpartij, het Engels. Wie het Nederlands als onderwijstaal wil behouden, moet de positie van onze taal aan de hogeschool en universiteit dan ook wettelijk verankeren of verankerd houden. Politiek filosoof Philippe Van Parijs bekijkt de opmars van het Engels vanuit moreel perspectief: hij verwelkomt de opkomst van het Engels als internationale *lingua franca*, maar stelt dat er dientengevolge beschermende maatregelen voor de sprekers van andere talen noodzakelijk zijn (zoals het territorialiteitsregime) om rechtvaardigheid op taalvlak te verzekeren.⁷ Ook op taalvlak geldt dus zowel in sociologisch als in moreel opzicht de vaststelling van Henri Lacordaire: "*Entre le fort et le faible, entre le riche et le pauvre, entre le maître et le serviteur, c'est la liberté qui opprime et la loi qui affranchit*".

7 Ph. Van Parijs, *Linguistic Justice for Europe and for the World*, Oxford, 2011.